

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de leeswijzer, waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

Velduil (*Asio flammeus*) A222

1. Status:

Vogelrichtlijn Bijlage I (inwerkingtreding 1981). Voor Natura 2000 relevant als broedvogel.

2. Kenschets

Beschrijving: Het opvallendste aan een velduil is het gezicht, de vogel heeft een licht gekleurd gezicht met rond de ogen een zwarte verenkrans. De velduil is een broedvogel van tamelijk open terreinen zoals veengebieden, duinen en kwelders. Het voedsel bestaat vooral uit muizen die in de ruime omtrek van de nestplaats worden gevangen. De soort vertoont een nomadisch voorkomen afhankelijk van het voedselaanbod.

Relatief belang binnen Europa: De velduil heeft een holarctische verspreiding en zijn broedgebied strekt zich ook uit over de gehele poolcirkel. Daarnaast is er een geïsoleerde populatie in Zuid Amerika. De velduil is een wijdverspreide broedvogel in Noord- en Oost-Europa. Al kunnen broedgevallen ook verder zuidelijk voorkomen ligt Nederland toch min of meer aan de zuidgrens van het regelmatige broedvoorkomen. Ons broedgebied vormt een belangrijk broedgebied in het West Europese laagland. De Europese populatie omvat 5.200-19.000 paren in landen van de Europese Unie; hiervan broedt minder dan 1% in Nederland. In de periode 1970-1990 was de Europese populatie stabiel waarna in 1990-2000 een afname inzette. De staat van instandhouding van de Europese populatie geldt als ongunstig en afnemend.

3. Ecologische vereisten

Leefgebied: De broedbiotoop van de velduil bestaat uit rustige, laaggelegen en schaars begroeide open terreinen zoals duinen, heidevelden en natte ruigten. In Nederland, waar tegenwoordig alleen op de Waddeneilanden nog een populatie is gevestigd, vormt open duin de kernhabitat. De nestplaats is gelegen op de grond, op een laag gras of riet, vaak tegen een pol (helm)gras of onder een kleine struik. De velduil zoekt zijn voedsel in muizenrijke duinen, heidevelden, uiterwaarden, polders, kwelders en (braakliggend) cultuurland. De soort heeft een opportunistisch karakter. Dit kan zich uiten in snelle vestiging van de velduil op uiteenlopende plaatsen met een (tijdelijk) overvloedig muizenaanbod door een piek in muizenpopulaties of braaklegging van een terrein. Zulk een snelle vestiging komt echter steeds minder voor.

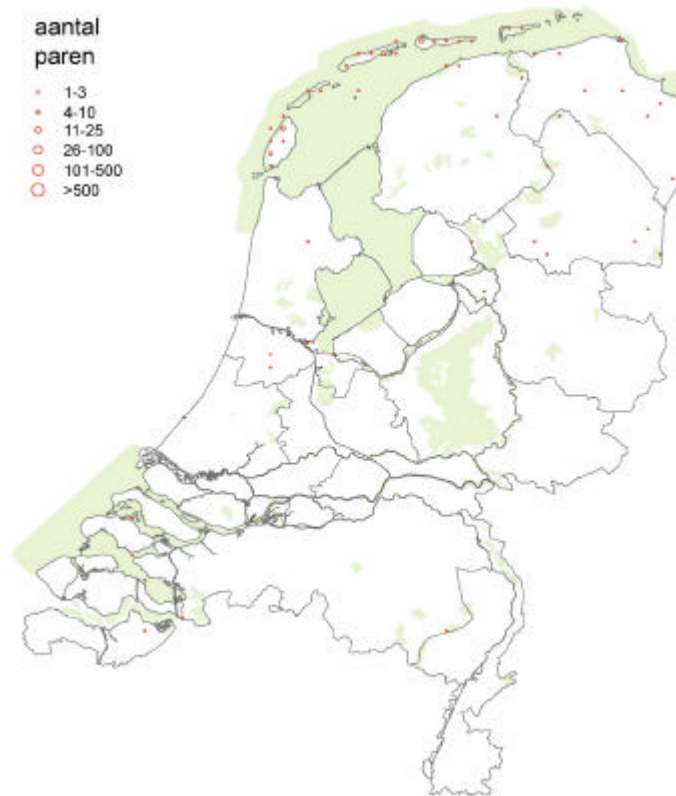
Voedsel: Het voedsel bestaat grotendeels uit woelmuizen, daarnaast worden ook andere muizen en vogels gegeten.

Rust: De velduil heeft een gemiddelde verstoringgevoeligheid (verstoring bij 100-300 m afstand). Ook de gevoeligheid voor verstoring van het leefgebied is gemiddeld. Over een effect van verstoring op de populatie is niets bekend. De verwachting is dat het foerageergebied van de overdag in tamelijk open landschap jagende velduil beperkt wordt door recreanten, met als gevolg een vermindering van broedsucces. Landrecreatie verstoort deze soort het meest, vooral wanneer het foerageergebied doorsneden wordt door paden.

Minimum omvang duurzame populatie: Vanuit populatie-ecologische optiek zijn voor een duurzame sleutelpopulatie van de velduil ten minste 20 paren vereist. Voor een gunstige staat van instandhouding zijn op nationale schaal ten minste 5 sleutelpopulaties vereist (>100 paren).

4. Huidig voorkomen

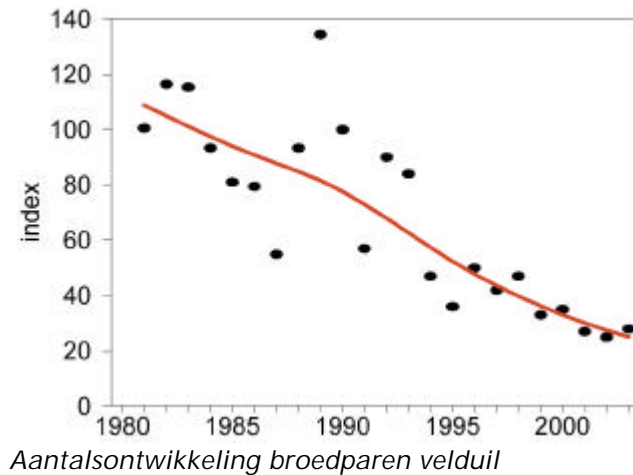
Het verspreidingsgebied van de velduil is momenteel vrijwel geheel beperkt tot de Waddeneilanden (vooral Texel, Terschelling, Ameland). Op het vasteland is de velduil een onregelmatige broedvogel geworden. De natuurlijke verspreiding betreft het gehele land.

Verspreidingskaart velduil

5. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland: De aantallen van de velduil van voor 1970 zijn niet goed bekend. De soort had destijds een ruime verspreiding over zowel de lage als hoge gronden van Nederland en was lokaal een soms algemene broedvogel. De soort was extreem talrijk in de Flevopolders tijdens de ontginningsfase. Zo zijn bijvoorbeeld 63 nesten vastgesteld in Oostelijk Flevoland in 1960 en omvatte dit ongetwijfeld slechts een deel van de populatie daar. Uitgaande van schattingen voor 1970-1980 en rekening houdend met afname in veel regio's tussen 1960-1970 (Flevoland daargelaten) zal de populatie rond 1960 ten minste 200-300 paren hebben bedragen. De landelijke afname in aantallen die vooral in de periode 1980-2000 plaatsvond, komt daarvan uitgaande op 80 tot 90%.

Recente ontwikkelingen: De Nederlandse populatie laat over de periode 1981-2003 een matige afname zien (die is significant en bedraagt < 5% per jaar). Ook over de periode 1994-2003 vertoont de landelijke trend een matige afname (significant, < 5% per jaar).

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: zeer ongunstig

Sinds 1973-77 is het verspreidingsgebied van velduil met 85% afgenomen. In het totaal is de velduil in 56 atlasblokken aanwezig, uit 194 verdwenen en in 13 atlasblokken verschenen.

Beoordelingsaspect populatie: zeer ongunstig

De aantallen van de velduil daalden met 80% (tussen 1970-1980 waren het 100-200 paren, daarvoor aanzienlijk meer). Het eerst ging de populatie op het vasteland sterk achteruit, met een uitstel dankzij inpolderingen (Flevoland, Lauwersmeer) waardoor tijdelijk veel broedgebied ontstond. Vanaf ca. 1995 vormt het Waddengebied het enige broedgebied van betekenis. Ook hier dalen de aantallen (1993-97 gemiddeld 35 paren, 1999-2003 24 paren). Op Texel en Terschelling bleven de aantallen echter min of meer gelijk. De Nederlandse broedpopulatie telde in de periode 1979-1983 gemiddeld 150 paren en in 1999-2003 gemiddeld 30 paren. Dat aantal is veel lager dan de gunstige referentie.

Beoordelingsaspect leefgebied: zeer ongunstig

Verbosning en verdroging maakten binnenlandse broedplaatsen ongeschikt voor de velduil en intensivering van de landbouw zorgde voor afnemend prooiaanbod. In de duinen zijn de oorzaken van de achteruitgang verstruiking (waardoor broedgebied verdwijnt) en verruiging door stikstofdepositie. Verruiging leidt tot een afname van het prooiaanbod en een verminderde bejaagbaarheid ervan. Vermoedelijk speelt bij de achteruitgang ook verstoring door toegenomen recreatie een rol, maar precieze effecten daarvan zijn niet bekend. Bij de Wadden-populatie is sprake van een toenemende isolatie ten opzichte van buitenlandse populaties.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: zeer ongunstig

Als de huidige neerwaartse trend zich voortzet, is het denkbaar dat de velduil ook op de Waddeneilanden een onregelmatige (niet-jaarlijks nestelende) broedvogel wordt. Het tij kan mogelijk worden gekeerd door herstel van het open karakter van duingebieden, omdat dat waarschijnlijk tot verbetering van het voedselaanbod zal leiden. Het broeden in moerasgebieden, waar de soort al enige tijd als regelmatige broedvogel is verdwenen, wordt belemmerd door o.a. bosvorming en verdroging. Een isolatie ten opzichte van andere populaties waarbij uitwisseling van individuen onmogelijk wordt (daarover is bij de velduil weinig bekend) kan populatieherstel dwarsbomen.

Landelijke instandhoudingsdoelstelling: Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel van ten minste 5 sleutelpopulaties van ten minste 20 paren (nationale populatie van ten minste 100 paren).

Streefbeeld bij de landelijke instandhoudingsdoelstelling: Voor het behoud van de velduil als broedvogel zijn tenminste 5 sleutelpopulaties nodig die ieder tenminste uit 20 paren bestaan (> 100 paren) en voldoende geschikt en ongestoord broedgebied voor de streefpopulatie. Van belang

is dat het broedgebied voldoende nat en niet-verstruikt is. Daarnaast is voldoende geschikt foerageergebied nodig (gelet op voedselaanbod en bejaagbaarheid) dat wil zeggen extensief gebruikte landbouwgebieden of niet-verruigde duingebieden zodat hervestiging in oorspronkelijke broedplaatsen mogelijk is. Herstel van het open karakter van duingebieden is nodig voor behoud van de Wadden-populatie. Voor een duurzaam voortbestaan van de Nederlandse populatie is een herstel van het oorspronkelijke areaal noodzakelijk. De isolatie t.o.v. andere Europese populaties waarbij uitwisseling van individuen onmogelijk wordt (daarover is bij de velduil weinig bekend) kan populatieherstel dwarsbomen.

Oordeel: zeer ongunstig

Beoordeling Staat van Instandhouding		
Aspect	1981	2004
Verspreiding	matig ongunstig	zeer ongunstig
Populatie	matig ongunstig	zeer ongunstig
Leefgebied	matig ongunstig	zeer ongunstig
Toekomstperspectief	matig ongunstig	zeer ongunstig
Eindoordeel	matig ongunstig	zeer ongunstig

6. Bronnen

- Have, T. M. van & Osieck, E.R., 1997. Aantalsontwikkelingen van en beheersmaatregelen voor karakteristieke vogels van het Waddengebied. Technisch Rapport 18. Vogelbescherming Nederland, Zeist.
- Stienen, E.W.M. & Brenninkmeijer, A., 1997. Voedsel en groei van de kuikens van de Velduil *Asio flammeus* op Griend. Limosa 70: 5-10.